

LJBcB19 Římské trestní právo – 9. přednáška – fragmenty

JUDr. Miroslav Frýdek

©

Iniuria – pojem a obsah

TABULA VIII.

- 1a. QUI MALUM CARMEN INCANTASSIT ...
- 1b. *Cic. De rep. IV 10, 12*: nostrae XII tabulae cum per paucas res capite sanxissent, in his hanc quoque sancendam putaverunt: si quis occentavisset sive carmen condidisset, quod infamiam faceret flagitiumve alteri.
SI QUIS OCCENTASSIT QUOD ALTERI FLAGITIVUM FACIAT.⁵⁾
2. SI MEMBRUM RUP[S]IT, NI CUM EO PACIT, TALIO ESTO.
3. *Paul. Coll. 2, 5, 5*: Iniuriarum actio aut legitima est ... Legitima ex lege duodecim tabularum: „qui iniuriam alteri facit, V et XX sestertiorum poenam subito“, quae lex generalis fuit: fuerunt et speciales, velut illa: „manu fustive si os fregit libero, CCC, (si) servo, CL poenam subito sestertiorum“.
4. SI INIURIAM [ALTERI] FAXSIT, VIGINTI QUINQUE POENAE SUNTO.
5. ... RUPT[IAS] ... SARCITO.
Festus, Rup(s)it: Rupsit in XII significat damnum dederit.⁶⁾
6. *Ulp. Dig. IX 1, 1, pr.*: Si quadrupes pauperiem fecisse dicitur, actio ex lege XII tabularum descendit; quae lex voluit aut dari id quod nocuit, ... aut aestimationem noxiae offerri.

DESKA VIII.

- 1a. KDO BY ZAZPÍVAL ZLOU PÍSEŇ ...
- 1b. *Cic. De rep. IV 10, 12*: přestože náš zákon XII desek stanovil trest smrti jen na velmi málo věcí, zahrnul mezi ně také tuto: jestliže by někdo zazpíval nebo složil píseň, která by způsobila hanbu nebo ostudu druhému.
JESTLIŽE NĚKDO ZAZPÍVÁ, CO DRUHÉMU ZPŮSOBÍ OSTUDU.
2. JESTLIŽE ZLOMÍ KONČETINU A NEDOHODNE SE S NÍM, AŽ SÁHNE K ODVETĚ.
3. *Paul. Coll. 2, 5, 5*: Žaloba z urážky je buď zákonná ... Zákonná je ze zákona XII desek: „kdo způsobí příkoří druhému, dá pokutou 25 sesterců“. Toto pravidlo bylo obecné; byla však také zvláštní: „zlomí-li svobodnému rukou nebo holí kost, ať dá 300, jestli otroku, dá pokutou 150 sesterců“.
4. ZPŮSOBÍ-LI PŘÍKOŘÍ (DRUHÉMU), AŽ JE POKUTOU DVACET PĚT.
5. ... ZLOMENÍ ... POTRESTÁ.
Festus, Rup(s)it: Zlomil znamená ve XII způsobil újmu.
6. *Ulp. Dig. IX 1, 1, pr.*: Řekne-li se, že škodu způsobilo čtyřnohé zvíře, nastupuje žaloba ze zákona XII desek, tento zákon přikázal buď toto škodné zvíře vydat, ... nebo nabídnout ocenění škody.

Gaius:

220. Iniuria autem committitur non solum cum quis pugno puta aut fuste percussus vel etiam verberatus erit, sed etiam si cui convicium factum fuerit, sive quis bona alicuius quasi debitoris sciens eum nihil sibi debere proscripserit, sive quis ad infamiam alluctus libellum aut carmen scripserit, sive quis matrem familias aut praetextatum adsectatus fuerit, et denique aliis pluribus modis.

221. Pati autem iniuriam videmur non solum per nosmet ipsos, sed etiam per liberos nostros quos in potestate habemus; item per uxores nostras, quamvis in manu nostra non sint. Itaque si filiae meae quae Titia nupta est iniuriam feceris, non solum filiae nomine tecum agi iniuriarum potest, verum etiam meo quoque et Titii nomine. 222. Servo autem ipsi quidem nulla iniuria intelligitur fieri, sed domino per eum fieri videtur; non tamen isdem modis, quibus etiam per liberos nostros vel uxores iniuriam pati videmur, sed ita cum quid atrocius commissum fuerit, quod aperte in contumeliam domini fieri videtur, veluti si quis alienum servum verberaverit; et in hunc casum formula proponitur. At si quis servo convicium fecerit vel pugno eum percusserit, non proponitur ulla formula, nec tenere petenti datur.

220. Urážka (injurie), se pak spáchá nejen tehdy, když někdo bude udeřen nebo i zbit, třeba pěstí nebo klackem, ale i tehdy, když by někdo byl zostuzen, ať již tím, že by dražbu jeho majetku jako (majetku) dlužníkova dal vyhlásit ten, kdo ví, že mu (nařčený) není nic dlužen, anebo tím, že by někdo k potupě druhého sepsal list nebo (složil) báseň, anebo že by někdo chodil v patách za matkou rodiny či za nedospělcem a potom mnoha jinými způsoby. 221. Má se pak za to, že urážku utrpíme nejen skrze sebe samy, ale i skrze naše děti, jež máme v pravomoci; rovněž skrze naše manželky, třeba by i v naší manželské moci nebyly. Proto urazíš-li mou dceru, která je provdána za Titia, je možno tě pro urážku žalovat nejen jménem dcery, ale také i jménem svým a (jménem) Titia. 222. Otrokoví samému, jak se rozumí, žádnou urážku sice způsobit nelze, má se však za to, že v jeho osobě se uráží pán. Ne ovšem v těchže případech, kdy utrpíme urážku také skrze naše děti či manželky, ale v těch, kdy se spáchá něco krutějšího, (něco) co se děje zjevně na potupu pána, jako když by někdo cizího otroka ztloukl. A na tento případ je proponována (zvláštní) formule. Naproti tomu na případ, že by někdo otroka zostudil anebo (jen) udeřil pěstí, žádná formule proponována není a žalobci se jen, tak nedává.

223. Poena autem iniuriarum ex lege XII tabularum propter membrum quidem ruptum talio erat; propter os vero fractum aut conlissum trecentorum assium poena erat, si libero os fractum erat; at si servo, CL; propter ceteras vero iniurias XXV assium poena erat constituta. Et videbantur illis temporibus in magna paupertate satis idoneae istae pecuniariae poenae. 224. Sed nunc alio iure utimur. Permittitur enim nobis a praetore ipsis iniuriam aestimare, et iudex vel tanti condemnat quanti nos aestimaverimus, vel minoris, prout ei visum fuerit. Sed cum atrocem iniuriam praetor aestimare solet, si simul constituerit quantae pecuniae eo nomine fieri debeat vadium, hac ipsa quantitate taxamus formulam, et iudex quamvis possit vel minoris damnare, plerumque tamen propter ipsius praetoris auctoritatem non audet minuere condemnationem.

225. Atrox autem iniuria aestimatur vel ex facto, veluti si quis ab aliquo vulneratus aut verberatus fustibusve caesus fuerit; vel ex loco, veluti si cui in theatro aut in foro iniuria facta sit; vel ex persona, veluti si magistratus iniuriam passus fuerit, vel senatori ab humili persona facta sit iniuria.

223. Za urážku, způsobenou zlomením údu, byla podle zákona 12 desek trestem odvěta. Naproti tomu za zlomenou či rozdrčenou kost byla trestem (pokuta) tři sta assů, byla-li kost zlomena svobodnému; avšak (byla-li zlomena) otrokovi, (platilo se) 150 (assů). Za všechny ostatní urážky byl pak stanoven trest 25 assů. A v oněch dobách velké chudoby se tyto peněžité tresty zdály docela vyhovující. 224. Dneska užíváme však práva jiného. Prétor nám totiž dovolu je, abychom urážku ocenili sami a soudce (potom) odsoudí (žalovaného) k částce, kterou navrhneme, anebo k částce nižší — podle toho, jak sám uzná. Protože však (tzv.) těžkou urážku posuzuje obvykle (sám) prétor, ohodnotíme v případě, že by současně určil vyšší peněžité záruky, která se v té záležitosti musí poskytnout, (náš nárok) ve formulí částkou úplně stejnou a soudce, ačkoli by mohl odsoudit i k částce nižší, neodvází se zpravidla přece jen vzhledem k vážnosti prétora objem rozsudku zmenšit. 225. Těžká urážka se pak posuzuje buď podle činu (samého), jako byl-li by někdo někým poraněn či potlučen anebo zbit klackem; anebo podle místa, jako byla-li by někomu způsobena urážka v divadle nebo na foru; anebo podle osoby, jako byl-li by uražen státní úředník či byla-li by senatorovi způsobena urážka osobou nízkou.

Paulus Sent.

1. Iniuriam patimur aut in corpore aut extra corpore.

2. Furiosus itemque infans adfectu doli et captu contumeliae carent: idcirco iniuriarum agi cum his non potest. Šílenec, stejně jako dítě, není schopen podvodu a urážky: a proto je pro urážku nemůžeme žalovat.

6. Iniuriarum actio aut lege aut more aut mixto iure introducta est. Lege duodecim tabularum de famosis carminibus, membris ruptis et ossibus fractis. Žaloba z urážky je zavedena zákonem nebo zvykem nebo obojím. Zákon XII desek trestal urážlivé básně, zlomené končetiny a zlomení kosti.

9. Iniuriarum civiliter damnatus eiusque aestimationem inferre iussus famosus efficitur. Každý občan, která je odsouzen z urážky je povinen odškodnit (zaplatit částku na základě aestimatia) a stává se nechvalně známým.

10. Atrox iniuria aestimatur aut loco aut tempore aut persona: loco, quotiens in publico inrogatur: tempore, quotiens interdium: persona, quotiens senatori vel equiti Romano decurionive vel alias spectatae auctoritatis viro: et si plebeius vel humili loco natus senatori vel equiti Romano, decurioni vel magistratui vel aedili vel iudici, quilibet horum, vel si his omnibus plebeius. Těžká urážka závisí buď na místě, času, nebo osobě: na místě, pokud je spáchána veřejně, na době, pokud je spáchána ve dne, na osobě, pokud je spáchána proti senátorovi, římskému jezdcí, decurionovi, nebo jiné vznešené osobě: pokud plebejec nebo osoba narozená jako humiliores spáchá něco proti senátorovi, římskému jezdcí, nebo decurionovi nebo proti magistrátovi, aedilovi nebo proti soudci, nebo proti kterémukoli z těch.

15. Qui carmen famosum in iniuriam alicuius vel alia quaelibet cantica, quo agnosci possit, composuerit, ex auctoritate amplissimi ordinis in insulam deportatur: interest enim publicae disciplinae opinionem uniuscuiusque a turpi carminis infamia vindicare. Každý, kdo složil hanlivou píseň nebo báseň k újmě jiného, musí být z authority (senátu) deportován na ostrov. Neboť je v zájmu veřejného pořádku, aby byla chráněna pověst každého, kdo má být chráněn od hanby způsobené hanebnou poezií.

22. Servus, qui iniuriam aut contumeliam fecerit, si quidem atrocem, in metallum damnatur, si vero levem, flagellis caesus sub poena vinculorum temporalium domino restituitur. Pokud otrok spáchal urážku nebo contumelii, nebo těžkou urážku ať je odsouzen do dolů, pokud jeho provinění není vážné ať je bičován, nebo ať je svému pánovi navrácen s trestem dočasného spoutání řetězy.

ČTVRTÝ TITUL O URÁŽCE⁸⁴¹

Jako bezpráví se obecně označuje vše, co se neděje v souladu s právem. Ve speciálním významu se takto označuje urážka osoby, jejíž název je odvozen od urazit a u Řeků se jmenuje *ύβρις*;⁸⁴² neboli zavinění, které Řekové nazývají *αδίκημα*⁸⁴³, které je například v Aquiliovu zákonu⁸⁴⁴ chápáno jako protiprávnost způsobené škody, neboli nesprave-

INST. 4, 4

dnost, u Řeků nazývaná *αδίκησις*.⁸⁴⁵ Když totiž praetor anebo soudce v něčem sporu nerozhodli podle práva, říká se, že tento utrpěl bezpráví.⁸⁴⁶

1. K urážce dojde nejen tehdy, když je někdo zbit pěstí anebo holí anebo je dokonce bičován, ale také když je někomu veřejně nadáváno, nebo když je jeho majetek vzat do držby, jako kdyby byl dlužníkem, a ten věděl, že mu dotyčný nic nedluží, nebo když někdo druhého úmyslně pomluví, napíše, nastylizuje, vydá spis anebo básně, nebo z nedbalosti dopustí, aby se něco takového stalo, anebo když někdo nepřetržitě následuje vdanou ženu, mladíka anebo děvče, anebo když se přihodí, že je něčí mravnost pošpiněna. A je tedy zřejmé, že může být urážka spáchána rozličnými způsoby.⁸⁴⁷

2. Někdo je uražen nejen tehdy, když se jedná o jeho osobu, ale také když se jedná o jeho děti, které jsou pod otcovskou mocí. Vztahuje se také na jeho ženu; tento názor se totiž prosadil. Proto, když jsi urazil něčí dceru a ta je provdána za Titia, může žalobou z urážky na cti žalovat nejen dcera, ale stejně tak otec a také manžel.⁸⁴⁸ Naopak ale manželka nemůže použít žalobu z urážky na cti, pokud byl uražen její manžel. Bylo totiž běžné, že ženy byly chráněny svými muži a nikoli naopak muži svými ženami. Žalovat žalobou z urážky na cti může také tchán svou snachu, jejíž manžel je podřízen jeho otcovské moci.

3. Otroky samotné nelze na cti urazit. Pohlíží se však na to tak, že jejich prostřednictvím byla způsobena urážka jejich pánům. Není to však stejné jako u dětí a manželek, ale k urážce dojde pouze tehdy, když se přihodilo něco mimořádného, co je očividně namířeno proti pánovi, jako například, když někdo tluče cizího otroka; v takovém případě se pak propouští žaloba. Jestli ale otrokovi někdo nadává anebo ho bije pěstí, nemá pán proti němu k dispozici žádnou žalobu.⁸⁴⁹

4. Kdyby byl uražen otrok, který je ve spoluvlastnictví, je správné neposuzovat výši způsobené škody podle podílu, který přísluší jednomu ze spoluvlastníků, ale podle jeho osoby, neboť urážka byla způsobena jemu.

5. Pokud ale Titiovi náleží k otrokovi poživací právo a Maeviovi právo vlastnické, má se za to, že uražen byl spíše Maevius.

6. Jestliže byl uražen svobodný člověk, který ti v dobré víře slouží jako otrok, pak ti žaloba udělena nebude; spíše by mohl žalovat on sám, neboť je tím, kdo byl zbit, aby byl uražen; v takovém případě máš žalobu z urážky také ty. Totéž platí, také když se jedná o cizího otroka, který ti v dobré víře slouží, žaloba z urážky je tedy propuštěna tehdy, když je v iemu způsobené škodě možné spatřit urážku tebe.⁸⁵⁰

7. V případě zničení některého údu byla podle zákona XII desek⁸⁵¹ trestem za urážku odplata. Naproti tomu při zlomenině byly, patrně z důvodu značné chudoby našich předků, stanoveny peněžité pokuty. Později praetori povolili uraženým, aby to sami ocenili, takže soudce odsoudil buď na tolik, na kolik se uražený ocenil, anebo na méně, a to podle toho, jak se mu to zdálo spravedlivé. Pokuta zavedená zákonem XII desek za urážku se přestala užívat. Na soudech se naproti tomu často bere v úvahu praetory zavedená pokuta, která se označuje jako honorární. Ohodnocení urážky v penězích na základě společenského postavení a cti osoby je vyšší nebo nižší. Takovéto odstupňování odsouzení se, nikoli bezdůvodně, týká také otroků, takže rozsudek je jiný v případě otroka, který spravuje majetek, jiný u otroka středního postavení a jiný u otroka, který se k ničemu nehodí, nebo je v okovech.⁸⁵²

8. A také Corneliův zákon⁸⁵³ hovoří o urážce a zavedl žalobu z ní. Žaloba je dána v případě, když je někdo zmlácen anebo zbit holí anebo bylo za pomoci násilí vniknuto do něčího domu. Pod domem rozumíme, když někdo bydlí ve svém vlastním domě nebo v domě pronajatém anebo ho bezplatně obývá anebo byl přijat jako host.

9. Těžká urážka je posuzována buď podle spáchaného skutku, například když někdo druhého zraní, nebo byl zmlácen holí; anebo podle místa, jako když například byl někdo uražen v divadle nebo na fóru, nebo před očima praetora; anebo podle osoby uraženého, jako například když byl uražen úředník, nebo když senátora urazil obyčejný člověk, nebo otce jeho děti, nebo patrona jeho propuštěnec;⁸⁵⁴ jinak se totiž hodnotí urážka senátora, otce, patrona a jinak urážka cizí osoby, nebo obyčejného muže. Někdy činí urážku těžkou místo poranění, například když bylo někomu vyraženo oko. Nezáleží příliš na tom, zda takovéto zranění bylo způsobeno otci rodiny anebo synovi v otcovské moci; neboť tento poslední případ byl zařazen mezi těžké urážky.⁸⁵⁵

10. Nakonec musíme říci, že u každé urážky může poškozený žalovat buď trestněprávní žalobou, nebo soukromoprávní žalobou. Pokud se žaluje soukromoprávní žalobou, je po ohodnocení uložena pokuta, jak bylo vysvětleno. Jestliže se naproti tomu žaluje pořadem trestního práva, pak soudce ze své úřední moci uloží mimořádný trest. V této souvislosti je třeba si všimnout, co zavedla Zenonova⁸⁵⁶ konstituce, že totiž osvícení muži a ti, kteří jsou vyššího postavení, mohou podat trestněprávní žalobu z urážky prostřednictvím zástupce, nebo se dát prostřednictvím zástupce žalovat, tak jak to odpovídá obsahu konstituce a z ní také dostatečně vyplývá.

11. Z žaloby z urážky je odpovědný nejen ten, kdo urazil, tedy ten, kdo mlátil, ale zahrnut pod ni bude také ten, kdo ve zlém úmyslu jednal anebo pomáhal, aby někoho fackovali.

12. Neuplatněním tato žaloba zanikne. Proto ten, kdo se dá urazit, to znamená, kdo si urážku jako dotčený hned nevezme k srdci, nemůže se později, když by toho litoval, vrátit k urážce, které si dříve nevšímal.⁸⁵⁷